

It is concluded that "case" is one of the few pedagogical methods that gives future teachers the opportunity to learn how to effectively share ideas, choose the best solution by working in a team, to demonstrate and improve analytical and evaluative skills, use theoretical material in practice, and make well-balanced decisions.

The effectiveness of a future teacher's work with cases is due to the fact that he, approaching professional realities, at the same time, doesn't have any obvious and unambiguous decision. The characteristic feature of pedagogical cases is the presence of intrigue, conflict, drama, which activate not only intellectual but also emotional inclusion in the decision-making process. First, students are asked to explain the essence of their understanding of the problem situation, to do its reflexive and analytical review, and then – to propose recommendations for the exit from it.

The main advantages of the pedagogical situations' method are a significant activation of future students' creative potential. However, the case-method is not universal – its effective use is possible only in conjunction with the classical lecture course, which it will illustrate successfully.

Key words: case method, pedagogical case, future teachers, professional situation.

Подано до редакції 10.10.2017.

УДК: 378:016

© 2017

Земка О.В.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті описано модель формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій, що складається з чотирьох блоків. Елементами структурно-функціональної моделі виступають мета, завдання, методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи, компоненти означеної компетентності, етапи, зміст, педагогічні технології й умови, форми і методи процесу формування, критерії та рівні сформованості компетентності, а також попередні результати впровадження розробленої моделі.

Ключові слова: структурно-функціональна модель, підприємницька компетентність, майбутні учителі технологій, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні вимоги ринкової економіки націлюють професійну освіту на переорієнтацію з підготовки найманих працівників на підготовку підприємливих, ініціативних, самостійних та креативних суб'єктів господарювання. Практика підприємництва, особливо на рівні малих підприємств, дозволяє успішно розв'язувати проблеми зайнятості населення, залучення людського потенціалу до створення нових матеріальних і духовних благ, загалом економічного та соціального розвитку країни.

Шкільна ланка займає значне місце в системі освіти людини. Серед першочергових задач учителя в розрізі досліджуваної проблеми – формування в учнів позитивного ставлення та внутрішньої мотивації до підприємницької діяльності, системи знань, умінь, навичок та налаштувань, що сприятимуть успішній інтеграції молодого покоління в сучасне підприємницьке середовище.

Провідна роль у залученні дітей та підлітків до загальнолюдського досвіду продуктивної суспільної праці відводиться вчителям технологій. Враховуючи соціальний запит на підготовку підприємливої молоді, наділеної гнучким мисленням, вмінням адаптуватися в умовах, що стрімко змінюються, здатної до самоосвіти, підвищення кваліфікації та саморозвитку упродовж життя, вчитель технологій повинен отримати в педагогічному вищому навчальному закладі такий рівень власної підприємницької компетентності, що дасть йому можливість ефективно формувати конкурентоспроможну особистість в процесі шкільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Недооцінку підготовки молоді до підприємницької діяльності та розвитку підприємництва, ігнорування його економічних і соціальних можливостей протягом майже всіх років незалежності В. Мадзігон кваліфікує як великий стратегічний прорахунок, що став одним із чинників поглиблення економічної кризи в Україні [4, с.31]. Погоджується з ним і дослідниця феномену економічної культури І.Ахновська, яка пов'язує вихід нашого суспільства із кризової ситуації зі становленням молоді та її реальною участю в процесі подальшого піднесення національної економіки [1, с.7].

Взаємозв'язки між економічною освітою і вихованням вивчають зарубіжні та вітчизняні науковці О. Булигіна, В. Загривий, Г. Коджаспіров, А. Коджаспірова, А. Колот, Б. Ліхачов, Я. Матвісів, О. Падалка, І. Петрикова, І. Пронікова, О. Проценко, В. Радченко, М. Свіржевський, В. Селіванов, М. Сергєєва, А. Федорович, О. Шпак та ін.

Питаннями навчання і виховання майбутніх підприємців опікуються Л. Кицкай, С. Мельников, О. Набока та ін. Підприємницьку компетентність досліджують Ю. Білова, Т. Матвєєва, В. Морозова, О. Сулаєва та ін.

Науковці-дослідники В. Гусєв, Л. Даннік, В. Жигір, М. Корець, В. Курок, А. Малихін, В. Сидоренко, Б. Стешенко, В. Стешенко, А. Цина, В. Яковлева, та ін. концентрують увагу на концептуальних засадах трансформації професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

О. Шпак доводить, що економічна підготовка педагогічних кадрів має бути як самостійним напрямом діяльності ВНЗ, так і невід'ємною частиною загального та професійного навчання [5, с. 8].

Моніторинг законодавчих документів, навчальних планів, робочих програм, відповідно до яких здійснюється підготовка майбутніх учителів технологій, дозволив зробити висновки про те, що студенти отримують певні економічні знання у стінах ВНЗ, зокрема при вивченні дисциплін економічного профілю, але відсутня система формування у них підприємницької компетентності як важливої складової фахової підготовки. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки та обґрунтування моделі формування означеного феномену у майбутніх учителів технологій.

Формування цілей статті... Мета статті полягає у розробленні та обґрунтуванні моделі формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження... Необхідність розроблення даної моделі продиктована вимогами часу, втіленими у соціальному замовленні на підготовку вчителя технологій зі сформованою підприємницькою компетентністю, що визначається нами як інтегративне особистісне надбання, засноване на мотиваційній зорієнтованості, знаннях, якостях та здатностях, необхідних як для організації та успішного впровадження законної підприємницької діяльності, так і для формування підприємницьких налаштувань, рис і здатностей у школярів.

Структурно-логічна конструкція моделі представлена *цільовим, теоретико-методологічним, змістово-діяльнісним та діагностико-результативним блоками*.

Досягнення *мети* щодо формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій можливе за умови виконання низки завдань, а саме: 1) формування мотивації; 2) формування комплексу знань; 3) формування умінь, здатностей; 4) формування особистісно-рефлексивних налаштувань. Визначені мета і завдання інтегруються в *цільовий блок*.

Теоретико-методологічну основу формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій утворюють методологічні підходи, педагогічні принципи та компоненти означеної компетентності.

Численні наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників доводять доцільність застосування в освітньому середовищі вищого навчального закладу *компетентнісного підходу* як найбільш оптимального у сучасних соціально-економічних умовах. Адже формування у студентів системи ключових компетентностей, у тому числі підприємницької, та низки спеціальних компетентностей забезпечує не тільки опанування знаннями, необхідними для якісного розв'язання професійних завдань на робочому місці спеціаліста, а й максимальний розвиток творчих здібностей, нестандартного мислення, створення сильної мотивації до саморозвитку та самовдосконалення особистості в процесі майбутньої професійної діяльності.

З позицій *системного підходу* формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій виступає як цілеспрямований процес, що представляє інтеграцію мети, структури, змісту навчання і виховання, сукупності психологічних і моральних якостей особистості, інформаційної бази майбутньої діяльності, її операційної складової, підприємницьких налаштувань та здібностей, набуття яких уможливорює ефективне формування підприємницької компетентності школярів учителем технологій. Крім того педагогічна діяльність щодо формування підприємницької компетентності розглядається як структурний компонент цілісної системи професійної підготовки вчителя технологій у вищому навчальному закладі.

В умовах гуманізації освіти акценти переносяться на *особистісно-діяльнісний підхід*, що ґрунтується на врахуванні індивідуальних властивостей та досвіду особистості, потреб самореалізації, самовизначення, саморозвитку, на визнанні самоцінності кожного суб'єкта навчально-виховного процесу. Провідні ідеї особистісного підходу ми враховуємо для змістового наповнення, визначення пріоритетних напрямів освітньої діяльності щодо формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій.

Основне положення *інтердисциплінарного підходу*, що полягає у взаємопроникненні знань для цілісного сприйняття і всебічного пізнання світу, зумовлює здійснення процесу формування досліджуваного феномену на основі органічного міждисциплінарного зв'язку. Такий функціональний зв'язок допомагає об'єднати базову підготовку студентів зі спеціальною підприємницькою, а також синтезувати в єдину систему раніше розрізнені елементи у вигляді економічної обізнаності, підприємницьких та методичних умінь і навичок, мотиваційних налаштувань.

Реалізація *аксіологічного підходу* як одного з провідних у контексті гуманістичної педагогіки забезпечує формування у майбутніх учителів системи соціально-значущих цінностей, що трансформуються в невід'ємне особистісне надбання. Стійка система цінностей та ціннісних орієнтацій підприємницького характеру створює фундамент мотивованої поведінки та продуктивної діяльності індивідуума, спрямованої не тільки на створення власного добробуту, а й на розвиток суспільства в цілому.

Важливим завданням *акмеологічного підходу* в розрізі досліджуваної проблеми є прогресивне особистісно-професійне становлення майбутнього педагога до високого рівня професіоналізму, що включає стимулювання розвитку таких якостей як активність, відповідальність, самостійність, амбітність, креативність,

впевненість у власних силах, здатність до самостійного прийняття рішень, самовдосконалення, рефлексії, самокорекції.

Організація процесу формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій ґрунтується на системі загальнодидактичних та специфічних принципів. Серед *загальнодидактичних* нами виділено принципи єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; науковості; систематичності і послідовності; міцності знань; доступності; активності, свідомості та самостійності; наочності; зв'язку навчання з практикою; індивідуалізації навчання. У якості *специфічних принципів* виступають спрямованість процесу професійної підготовки майбутніх учителів технологій на формування у них складових підприємницької компетентності; єдність та взаємозв'язок теоретичної, практичної і підприємницької підготовки.

Взаємозв'язок та взаємодоповнюваність визначених підходів та педагогічних принципів мають забезпечити міцну теоретико-методологічну базу для успішної реалізації процесу формування підприємницької компетентності у майбутніх педагогів, що інтегрує в собі такі *компоненти*: *мотиваційно-ціннісний; когнітивний, діяльнісний; особистісно-рефлексивний*.

Змістово-діяльнісний блок включає етапи формування компетентності, зміст, форми і методи початкової діяльності, педагогічні технології та педагогічні умови.

Мета *мотиваційно-актуалізаційного етапу* конкретизується наступними цілями: визначити ставлення студентів до підприємництва як соціально-економічного феномену; з'ясувати ступінь усвідомлення необхідності формування в учнів підприємницьких якостей та здатностей; зафіксувати позитивні й негативні моменти власного досвіду студентів; установити рівень активності та готовності до засвоєння інформаційного матеріалу з проблеми та розвитку практичних вмінь; формувати позитивну мотивацію до підприємницької практики та до підготовки школярів до підприємництва; формувати потребу досягнення високого рівня компетентності щодо формування у школярів готовності до підприємницької діяльності.

На *теоретичному етапі* студенти оволодівають знаннями підприємницького характеру під час вивчення різноманітних дисциплін, починаючи з першого курсу навчання у ВНЗ. На IV курсі (7-й семестр) майбутні учителі технологій опановують авторський спецкурс «Основи підприємницької діяльності», запроваджений з метою систематизації, розширення та поглиблення комплексу знань про сутність підприємництва, особливості його функціонування в Україні, основні засади діяльності шкільного підприємства на базі навчальних майстерень.

Третій, *практичний етап* передбачає формування економічної культури, розвиток підприємницьких налаштувань та якостей, умінь щодо організації та впровадження підприємницької діяльності, у тому числі в умовах учнівського підприємства, передачі набутого досвіду школярам. Реалізація поставлених цілей здійснюється, насамперед, під час практичних занять та самостійної роботи студентів, що є структурними складовими навчальної дисципліни «Основи підприємницької діяльності», та, безумовно, найбільш активно упродовж проходження педагогічної практики. Проте слід зауважити на деякій умовності даного етапу, оскільки певного практичного досвіду майбутні учителі технологій набувають протягом усього періоду навчання, зокрема під час вивчення економічних дисциплін та окремих дисциплін циклу професійної та практичної підготовки.

Заключний етап є *рефлексивно-оцінним*. На IV курсі, під час проходження навчально-залікової практики в умовах наближених до педагогічної діяльності вчителя студенти мають можливість закріпити отримані уміння та визначити ступінь своєї практичної підготовленості до формування в учнів підприємницької компетентності на уроках технології. Осмислення педагогічних досягнень та недоліків спонукає майбутніх учителів до самокорекції та подальшого самовдосконалення щодо формування власної підприємницької компетентності.

Розроблений зміст етапів формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій включає: 1) інтеграцію навчальних дисциплін фахової підготовки («Економічна теорія», «Економіка і організація виробництва», «Загальна психологія», «Соціологія», «Правознавство», «Основи екології», «Етика і естетика», «Основи охорони праці», «Теорія і методика навчання технології», «Інформатика»); 2) авторський курс «Основи підприємницької діяльності»; 3) педагогічну практику.

Кожна з визначених нами навчальних дисциплін контекстно, дещо опосередковано, сприяє формуванню окремих елементів підприємницької компетентності у майбутніх педагогів, у той час як спецкурс «Основи підприємницької діяльності» виконує роль інтегруючого чинника щодо реалізації мети дослідження. Педагогічна практика дає студентам можливість розкрити свій творчий потенціал, використовуючи сформовані знання, уміння, навички, мотивуючись позитивними налаштуваннями щодо підприємництва та формування підприємницької компетентності в учнів.

Проаналізуємо *педагогічні технології* з точки зору результативності в контексті розв'язання поставлених завдань.

З метою розвитку творчого, нестандартного мислення, здібностей самоорганізації, аналізу, планування, рефлексії, самовдосконалення застосовуємо *технологію розвивального навчання*. Створенню важливих особистісно-психологічних підприємницьких якостей сприяє технологія *проблемного навчання*, коли через проблематизацію навчального матеріалу ініціюється самостійний пошук студентами оптимальних шляхів

вирішення проблеми. *Інтерактивне навчання*, що передбачає активне включення кожного суб'єкта в колективну роботу, зокрема малих груп, в атмосфері емпатії, толерантності, дозволяє формувати такі важливі підприємницькі якості, як ініціативність, самостійність, здатність до прийняття рішень, уміння комунікувати, відстоювати власну думку. Апелюючи до висновків наукових досліджень про те, що успішне навчання і виховання особистості підприємницького типу може відбуватися або під час самої підприємницької діяльності, або в умовах імітації такої діяльності, невід'ємною частиною педагогічного процесу вважаємо *імітаційне навчання* як результативний механізм формування складових підприємницької компетентності через різні практико-орієнтовані види діяльності, наближені до реальної ситуації. Позитивним фактором використання технології *проектного навчання* виступає його спрямованість на виконання певного розумового завдання із застосуванням різних способів творчої і дослідницької діяльності, що виступає передумовою формування самостійності у плануванні, організуванні та контролюванні власної діяльності. *Інформаційно-комунікативна* технологія ґрунтується на використанні комп'ютерів як інструментів пізнання та дистанційної комунікації, що, безперечно, значно розширює можливості викладача щодо формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій.

Серед *форм і методів* навчання надаємо перевагу наступним: лекції проблемного змісту, візуальні лекції, тренінги, самостійна робота, педагогічна практика, створення творчих проектів, дебати, диспути, рольові та ділові ігри, самостійна та групова пошукова діяльність, методи ситуаційного аналізу, кейсів, фокальних об'єктів, мозкового штурму.

Невід'ємною частиною моделі є *педагогічні умови*, до яких відносимо: 1) посилення позитивної мотивації студентів до практики підприємництва та підготовки учнів до самостійної господарської діяльності; 2) досягнення цілісності та неперервності процесу формування підприємницької компетентності шляхом інтеграції змісту навчальних дисциплін в розрізі опанування комплексними знаннями як з основ підприємницької діяльності, так і методики формування означеної компетентності в учнів; 3) формування у майбутніх учителів технологій особистісних та професійно значущих підприємницьких якостей та здатностей засобами інноваційних освітніх технологій; 4) упровадження в освітній процес спецкурсу «Основи підприємницької діяльності» для студентів спеціальності „Технологічна освіта”; 5) виконання студентами завдань, спрямованих на формування у них підприємницької компетентності, під час навчально-методичної, навчально-залікової та технологічної практики [3, с. 49-53].

Діяльнісно результативний блок репрезентують критерії, рівні та результат формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій.

Складники *мотиваційно-ціннісного критерію* – позитивне ставлення до підприємництва як рушійної сили ринкової економіки, наявність спрямованості до набуття підприємницької компетентності, усвідомлення особистісної та професійної значущості знань, умінь та навичок у сфері підприємництва для використання в процесі майбутньої педагогічної діяльності, усвідомлена готовність до вирішення професійних завдань, пов'язаних з необхідністю формування в учнів підприємницьких якостей. *Когнітивний* критерій характеризується наявністю базових соціально-економічних знань підприємницького характеру, а також опанування методикою викладання навчальних предметів з урахуванням необхідності формування у школярів підприємницької компетентності. *Діяльнісний* критерій об'єднує сформовані підприємницькі здатності щодо генерування нових ідей, розробки бізнес-плану, маркетингового дослідження ринку, оцінювання ефективності діяльності підприємства, конструктивного ділового спілкування. *Особистісно-рефлексивний* критерій включає наявність підприємницьких якостей, здатність до самоаналізу, об'єктивної самооцінки, самокритики, готовність до подолання труднощів, виявлення та усунення їх причин.

Оцінюючи результативність проведеної роботи визначаємо *рівні* сформованості підприємницької компетентності у майбутніх фахівців: високий, достатній, середній, низький [2, с. 104-106].

Попередній аналіз результатів упровадження запропонованої моделі засвідчив збільшення у експериментальних групах кількості студентів з достатнім і високим рівнем підприємницької компетентності за мотиваційно-ціннісним компонентом – на 26 %, за когнітивним компонентом – на 23 %, за діяльнісним компонентом – на 19 %; за особистісно-рефлексивним компонентом – на 31 % у порівнянні з контрольними групами

Висновки... Таким чином, описана нами структурно-функціональна модель поєднує цільовий, теоретико-методологічний, змістово-діяльнісний та діагностико-результативний блоки, що мають власне наповнення та значення. Реалізація даної моделі дозволяє суттєво підвищити рівень сформованості підприємницької компетентності майбутніх учителів технологій.

Використана література:

1. Ахновська І.О. Формування економічної культури суспільства / І.О. Ахновська // Modern economics. – 2017. – № 3. – С. 6-13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_3_3.

2. Земка О. В. Критерії, показники та рівні сформованості підприємницької компетентності у майбутніх учителів технологій / О.В. Земка // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : збірник наукових праць / [ред. кол.: Курок О. І. (гол. ред.) та ін.]. – Глухів : Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2017. – Випуск 1 (33). – С. 101-110.
3. Земка О. В. Педагогічні умови формування підприємницької компетентності майбутніх учителів технологій / О.В. Земка // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки – Черкаси : Черкаський національний університет, 2017. – №15. 2017 – С. 48-53
4. Мадзігон В.В. Теоретико-методичні засади підготовки підприємців у системі економічної освіти / В.В. Мадзігон // Молодь і ринок №6 (65), 2010. – С. 29-34.
5. Шпак О.Т. Теорія та практика підготовки педагогічних кадрів до економічного виховання школярів у системі безперервної освіти : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О.Т. Шпак – Київ, 2001. – 27 с.

Земка О.В.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье описана модель формирования предпринимательской компетентности у будущих учителей технологий, состоящая из четырёх блоков. Элементами структурно-функциональной модели выступают цель, задачи, методологические подходы, общедидактические и специфические принципы, компоненты указанной компетентности, этапы, содержание, педагогические технологии и условия, формы и методы процесса формирования, критерии и уровни сформированности компетентности, а также результат педагогической деятельности в разрезе исследуемой проблемы.

Ключевые слова: структурно-функциональная модель, предпринимательская компетентность, будущие учителя технологий, профессиональная подготовка.

O.V.Zemka

THE MODEL OF FORMING THE ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE TECHNOLOGIES TEACHERS

The article is devoted to the description of model of forming the entrepreneurial competence of future technologies teachers. The topicality of creating a model is that the development of market economic relations in Ukraine requires the training of enterprising young people. The leading role in the school training of pupils to entrepreneurial activity is given to teachers of technologies. The teacher himself must have a high level of entrepreneurial competence if he wants effectively teach to enterprising. In nowadays students receive certain economic knowledge in pedagogical higher education institutions, but there is no integral system of forming the entrepreneurial competence of future technologies teachers.

Structural-functional model consists of four blocks. Target block includes the purpose and tasks of specified pedagogical activity. To determine the content of the theoretically-methodological block, we analyzed the methodological approaches, identified the generally-didactic and specific principles of the implementation the process of forming, components of entrepreneurial competence of future technologies teachers. The content-activity block consists of the following elements: stages, content, appropriate pedagogical technologies, pedagogical conditions, forms and methods of the process of forming the entrepreneurial competence of future technologies teachers. Diagnostic-productive block is represented by the criteria and levels of competency formation, and the result of the pedagogical activity in the context of the researched problem.

Thus, the described structural-functional model combines the target, the theoretically-methodological, the content-activity and the diagnostic-productive blocks that have their own filling and meaning. The prospects for further research are seen in improving this model in order to effectively forming the entrepreneurial competence of future technologies teachers in the process of professional training.

Key words: structural-functional model, entrepreneurial competence, future teachers of technology, professional training.

Подано до редакції 25.10.2017.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. В.П.Зінченко

УДК 378.14

© 2017

Лебідь О.В.

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО СПЕЦКУРСУ “СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ”

У статті обґрунтовано мету та завдання навчального спецкурсу “Стратегічне управління загальноосвітнім навчальним закладом”. Визначено структуру та обсяг навчального спецкурсу, який включає два змістові модулі. Показано, що навчальний спецкурс розроблено для денної форми навчання майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах магістратури. Представлено загальний дизайн лекцій та практичних занять навчального спецкурсу “Стратегічне управління загальноосвітнім навчальним закладом”.

Ключові слова: стратегічне управління, загальноосвітній навчальний заклад, готовність керівника до стратегічного управління, навчальний спецкурс.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміни, що відбуваються в системі загальної середньої освіти нашої країни вимагають звернення до здобутків теорії та практики управління. Одним із дієвих інструментів здійснення успішного управління є використання в діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (далі – ЗНЗ)